

Josep M. Benet i Jornet

Visat núm. 15
(abril 2013)

Han passat gairebé trenta anys entre la primera i l'última obra d'aquesta antologia. Trenta anys determinants per la història més recent de l'Estat espanyol. La primera, *Descripció d'un paisatge* (*Περιγραφή τοπίου*) es va escriure en el primer període del postfranquisme, el 1978, només tres anys després de la mort del dictador, en una època de transició pel retorn a la normalitat democràtica.

La segona, *Desig* (*Πόθος*) és del 1989, després del restabliment de les institucions democràtiques al país i l'entrada a la Unió Europea (1986). I la tercera, *Soterrani* (*Υπόγειο*) és una obra escrita el 2007, després que l'Espanya d'Aznar participés en la Segona Guerra del Golf, una participació que el país va pagar a un preu molt alt: a més dels onze soldats que van morir a l'Iraq, en el record d'aquella guerra s'inclouen, sens dubte, les 191 víctimes mortals i els 1.838 ferits dels atacs terroristes a l'estació de trens d'Atocha de Madrid, l'11 de març de 2004.

Descripció d'un paisatge transcorre en un país mediterrani imaginari. Després de deu anys de règim autoritari, el dictador decideix aplicar alguns canvis aperturistes. Dues germanes, que s'havien exiliat amb l'arribada del règim totalitari i l'assassinat del seu pare —enemic del règim—, tornen a casa. Tenen por del que els pot passar, però tornen decidides a fer justícia pel seu compte, i no només la de l'intractable dirigent del país. L'antic amant de la germana petita, ara casat i pare d'un nen, rep una invitació per visitar-les, juntament amb la seva família. Quan les dues germanes aconsegueixen el seu objectiu, es mostren disposades a pagar pel crim. Un funcionari del règim vigila el seu retorn i ens descobreix el passat, el present i també les previsions de futur de les dues dones. S'equivocarà en totes. Ni el dirigent del país, a qui obeeix, actuarà com ell preveia ni les novingudes tindran el final que havia previst. El ressò de la Guerra Civil i la llarga dictadura franquista esdevenen més perceptibles que l'ombra de l'*Hècabe* d'Eurípides que planeja en tota l'obra, però que els crítics o els espectadors difícilment captaran.

Desig és una peça representativa del teatre postfranquista. Té una estructura simètrica: cinc escenes dialogades, enmig de les quals s'intercalen quatre monòlegs, un per cada personatge. Mentre que en els diàlegs la llengua té un registre quotidià, els monòlegs interiors dels personatges estan escrits en una prosa poètica, onírica. La Dona roman fidel a una passió, un únic amor que encara espera. L'altra heroïna, Ella, es presenta enfrontada al seu passat, que finalment accepta. Amb la darrera frase, reconeix que recorda molt bé els objectes, «l'armari, el rellotge i el cobrellit», dels quals li acaba de parlar la Dona: accepta que, quan era jove, l'amor d'Ella era «innombrable». L'Home misteriós del carrer pateix una malaltia greu i encara aprecia tot el que a la vida a nosaltres ens sembla desagradable des d'un punt de vista normal, com el fred o la pluja, perquè encara que en realitat no siguin fenòmens agradables, també formen part de la vida. Abans de morir vol satisfer la

seva companya retornant-li la relació amb l'antic amor. El Marit (que en realitat és el doble de l'Home) amaga a la seva dona, a Ella, la passió que sent, per por de perdre-la. Els quatre personatges s'interrelacionen d'una manera que recorden la nuesa poètica de Harold Pinter: fan referència als esdeveniments, però sense explicar-ho tot; podem resseguir-los a partir de fragments de converses d'altres que per casualitat són a prop nostre, al carrer.

Per acabar, a *Soterrani* (Υπόγειο) som davant una trobada aparentment fortuïta de dos homes a causa d'un accident que podia haver passat, i que evoluciona principalment en una conversa amistosa i educada sobre l'amor i la recerca del plaer, per acabar amb la confessió profunda d'un d'ells (que intenta trobar la seva dona, desapareguda des de fa dies) a l'altre (que es declara psicòleg). El «joc» entre l'agressor i la víctima, tant si es fa visible a l'espectador com si s'explica a través dels personatges (tots els que estan implicats en la trama de l'obra queden finalment reduïts al model *agressor-víctima*), porta a una davallada a l'abisme de l'esperit humà, a una dolorosa catarsi. Les referències a les tortures recorden clarament la guerra de l'Iraq, però a l'autor li interessa sobretot una altra guerra, la que té com a rival la bèstia que tots portem dins.

Els herois de Benet i Jornet, des del Bashir de *Descripció d'un paisatge*, fins a Ella de *Desig* i l'home que busca la seva dona a *Soterrani*, torturen i són torturats, són botxins i, alhora, víctimes d'una lluita cruel —tant si l'anomenem amor, poder o guerra—, però la seva posició davant la vida, la manera amb la qual s'enfronten a les situacions, sempre és el resultat de la seva decisió. No hi ha déus en aquestes obres que utilitzin els humans com «objectes de la seva elecció», no hi ha destí, fatalitat indefugible, i per això no hi ha tampoc justificació, excusa, ni perdó. Els herois de Benet i Jornet de vegades semblen víctimes, però tampoc no són mai innocents. Per això no poden confiar en la justícia, sinó només en la catarsi. Una catarsi que arriba quan accepten la veritat i la dolorosa reconciliació amb ells mateixos (*Desig*), amb una amputació física i psíquica (*Descripció d'un paisatge*), o bé amb la baixada al metafòric *Soterrani*, en companyia de les pròpies Erinies. L'infern, en el fons, no són els altres.

Neo Fàlro, 12 de juny de 2010

Translated by Montserrat Franquesa